

Клавдія ТУШКО,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Микола КАБАЧИНСЬКИЙ,

доктор історичних наук, професор,
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЛОГІКА» МАЙБУТНІМ ОФІЦЕРАМ-ПРИКОРДОННИКАМ

У представленій статті автор здійснив аналіз основних положень компетентнісного підходу у системі вищої освіти. Подано результати аналізу наукової педагогічної та психологічної літератури щодо дослідження компетентнісного підходу. Виділено особливості викладання філософської дисципліни «Логіка» в освітньому процесі вищого військового навчального закладу. Виокремлено особливості формування професійних компетенцій майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення навчальної дисципліни «Логіка».

Ключові слова: *компетенція, вища освіта, вищий військовий навчальний заклад, логіка, офіцери-прикордонники.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасні фахівці будь-якої сфери повинні бути професійно компетентними, орієнтуватись у суміжних галузях діяльності, готовими до професійного вдосконалення та зростання, професійно мобільними.

Реалізація компетентнісного підходу у систему вищої школи, і зокрема вищої військової школи, передбачає формування у майбутніх фахівців загальних та спеціальних професійних компетенцій, що забезпечує продуктивність майбутньої професійної діяльності.

Сучасні проблеми вищої освіти є багатоаспектними. Серед таких аспектів важливим є непостійність об'єктів суспільних наук у зв'язку із динамічним суспільним життям. Більшість суспільних наук, соціологія, політологія,

економічна теорія, логіка, безпосередньо реагують на виклики суспільного розвитку.

На сьогодні більш актуальною стає проблема формування згаданих вище професійних компетенцій у процесі вивчення суспільних дисциплін у вищій школі, зокрема у вищій військовій школі, де ці дисципліни не є профільними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми. Теоретичне вивчення проблеми реалізації положень компетентнісного підходу у практику вищої школи показало, що, вона висвітлена у наукових працях Н. Бібіка, О. Дубасенюка, О. Овчарука, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторського та ін. [2; 6; 7; 9; 11].

Проблему компетентності на різних рівнях аналізу розробляють С. Гончаренко, Р. Чернишова (тлумачення явища компетентності), І. Тараненко (компетентність як здатність до найефективнішого застосування знань), А. Василюк (сучасні підходи до компетентності вчителів у Польщі), К. Корсак (цивілізаційна компетентність), І. Ящук (життєва компетентність особистості), В. Ковальчук (соціальна компетентність учителя), О. Овчарук (європейські підходи до проблеми компетентності), А. Михайличенко, В. Аніщенко (професійна підготовка на основі стандарту компетентності), О. Пометун (теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу), І. Родигіна (формування основних груп компетентностей) та ін. [3; 6; 7; 8; 12].

Метою статті є аналіз особливостей реалізації компетентнісного підходу у процесі викладання навчальної дисципліни «Логіка» майбутнім офіцерам-прикордонникам.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якість освіти та підготовленість фахівців за рівнем сформованості їх професійних компетенцій як результату освітніх систем оцінюють працедавці. У зв'язку із цим у сучасній освітній системі відбувається переосмислення мети та результатів освіти, змісту та методів навчання, технологій організації освітнього процесу.

Сучасна українська освітня система в умовах безперервного зростання наукової інформації особливу увагу приділяє проблемам розвитку особистості,

яка здатна професійно діяти у постійно змінюваних умовах, формуванню професійних компетенцій.

Тенденція руху «від поняття кваліфікації до поняття компетенції», на думку В. Байденка [1], виражається в тому, що посилення когнітивних та інформаційних основ у сучасному виробництві не «покривається» традиційним поняттям професійної кваліфікації. Більш адекватним стає поняття компетентності. Не можна заперечувати той факт, що новий тип економіки ставить нові вимоги до випускників навчальних закладів, серед яких усе більший пріоритет одержують вимоги системно організованих інтелектуальних, комунікативних, рефлексуючих, самоорганізуючих, моральних начал, які дають змогу успішно організовувати діяльність у широкому соціально-економічному, культурному контекстах [1, с. 10].

Як показує практика, сучасна система вивчення «Логіки» зводилась до того, що знання, уміння та навички отримувались курсантами відокремлено. У зв'язку із цим перед вищою школою стоїть завдання сформувати в курсантів вміння більш високого рівня узагальнення.

Проведений теоретичний аналіз наукової літератури дозволив встановити, що основними одиницями оновлення змісту освіти є компетентності та компетенції. Ученими, які присвятили свої праці дослідженню компетентнісного підходу є В. Байденко, І. Зімня, О. Хуторський та ін. [1; 4; 11].

Існують різні підходи до визначення «компетентності» та «компетенції» в освіті.

М. Хослтед, Т. Орджі вважають компетенції важливими результатами освіти, які повинні бути сформовані в усіх, хто навчається, пронизувати всі предмети, проходити через усі рівні освіти і розроблятися на високому рівні. При цьому ключові *компетенції* – не окрема частина навчального плану, вони інтегровані до його змісту [10].

Л. Луценко [5] так визначає сутність професійної компетентності та компетенції: «Професійна компетентність розглядається як системна,

інтеграційна єдність, синтез інтелектуальних і навичкових складових (когнітивної і діяльнісної), особистісних характеристик (ціннісні орієнтації, здібності, риси характеру, готовність до здійснення діяльності тощо) і досвіду, що дає змогу людині використовувати свій потенціал, здійснювати складні культуровідповідні види діяльності, оперативно й успішно адаптуватися в суспільстві та професійній діяльності, що постійно змінюється. Вона відображає не лише потенціал, що є у людини, і здатність його використовувати, але і породжує нові явища, якості життя і діяльності, даючи можливість людині бути успішною. Компетенції виступають як складові компоненти професійної компетентності» [129, с. 61–68].

В. Байденко [1, с. 6] стверджує, що *професійні компетенції* – це готовність і здатність доцільно діяти відповідно до вимог справи, методично організовано і самостійно вирішувати завдання і проблеми, а також самооцінювати результати своєї діяльності.

У порівнянні з іншими результатами освіти компетенція має такі характеристики:

- а) являє собою інтегрований результат освіти;
- б) проявляється ситуативно;
- в) існує як потенціал, який наповнюється конкретним змістом та проявляється в конкретній ситуації.

Складність компетентності як педагогічного явища зумовлює виокремлення певних структурних елементів поняття «компетенція». Європейські експерти пропонують таку внутрішню структуру компетенцій:

- знання;
- пізнавальні навички;
- практичні навички;
- відношення;
- емоції;
- цінності та етика;
- мотивація [7].

Рада Європи виділила ключові професійні компетенції. До них належать:

- здатність до здійснення ефективної професійної діяльності;
- професійна мобільність;
- вміння будувати (планувати, реалізовувати, корегувати) професійну кар'єру;
- адаптуватись до робочого місця;
- здатність адекватно реагувати на зміни ринку.

Досвід організації компетентнісно-орієнтованої освіти у нашій країні на сьогодні є фрагментарним і невідрефлексованим. Існують окремі практики реалізації компетентнісно-орієнтованого підходу у межах завершених і ще діючих міжнародних проектів, що здійснюють наші дослідники разом із зарубіжними [8].

Аналіз досвіду викладання логіки для курсантів-прикордонників засвідчує, що існують певні труднощі у системі їх фахової підготовки.

До *першої групи проблем* слід віднести, ті, що зумовлені специфікою системи вищої військової освіти в Україні:

- відсутність систематизованого викладу логічних знань на рівні курсантів-абітурієнтів;
- зменшення обсягів аудиторних годин для викладання логіки;
- пониження статусу логіки у системі гуманітарної освіти.

Друга група проблем пов'язана із визначенням змісту курсу логіки для курсантів-прикордонників:

- відсутність співпраці з викладачами логіки та спеціальних дисциплін фахової підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників («Прикордонна служба», «Організація та здійснення прикордонного контролю», «Оперативно-розвідувальна діяльність» тощо);
- відсутність змістовного наповнення логіки для курсантів-прикордонників.

З урахуванням викладеного вище, основними особливостями формування професійних компетенцій у процесі викладання логіки, що являється

непрофільною навчальною дисципліною у вищих навчальних та вищих військових навчальних закладах є:

- забезпечення ідейної спрямованості викладання;
- поєднання пізнавальної та виховної функцій;
- високий науковий рівень інформативності матеріалу навчальних занять;
- доказовість та переконливість навчального матеріалу;
- поєднання інформативності та проблемності викладеного матеріалу;
- чіткість та логічність викладу навчальної інформації;
- активізація уваги тих, кого навчають;
- розвиток їх професійного мислення;
- ясність та чіткість мови викладу матеріалу;
- навчально-методичне забезпечення занять;
- активізація творчої діяльності тих, кого навчають.

Представлені особливості формування професійних компетенцій у процесі викладання логіки у вищій освіті, не є остаточними, оскільки сучасні суспільні науки являють собою гігантську систему соціальних, філософських, економічних, політологічних тощо знань, дослідницьких технологій, методик, за допомогою яких вони охоплюють об'єктивну реальність, усі процеси та явища життя, а також його сфери.

Висновки. Таким чином, методика викладання суспільних дисциплін вимагає постійного удосконалення свого інструментарію, актуалізації потреб у спеціальній методичній та навчальній літературі, врахування особливостей кредитно-модульної технології навчання тощо.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування професійних компетенцій майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення логіки. Перспективними напрямками подальших розвідок є: дослідження психологічних особливостей формування професійних компетенцій курсантів у навчально-виховному процесі ВВНЗ; розробка методики формування

професійних компетенцій курсантів у позанавчальній діяльності; дослідження чинників, що впливають на формування професійних компетенцій; порівняльний аналіз досвіду формування професійних компетенцій майбутніх офіцерів правоохоронних органів провідних країн світу.

Список використаної літератури

1. Байденко, В. И. Базовые навыки (ключевые компетенции) как обязательный компонент высококачественного профессионального образования / В. И. Байденко, Б. Оскарсон // Профессиональное образование и формирование личности специалиста : науч.-метод. сб. ; Ин-т проблем развития сред. проф. образования. – М., 2002. – С. 24–32.

2. Бібік, Н. М. Компетентна освіта – від теорії до практики / Бібік Н. М., Єрмаков І. Г., Овчарук О. В. – К. : Плеяда, 2005. – 120 с.

3. Гончаренко, С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко ; під ред. С. Головка. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.

4. Зимняя, И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия / Зимняя И. А. – М. : Исслед. центр проблем качества подгот. специалистов, 2004. – 42 с.

5. Луценко, Л. И. Компетентностная модель повышения квалификации директора школы / Л. И. Луценко // Педагогіка. – 2005. – № 3. – С. 61–68.

6. Овчарук, О. В. Компетентнісний підхід в освіті : загальноєвропейські підходи [Електронний ресурс] / Овчарук О. В. // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – № 5 (13) – Режим доступу до журн. : <http://www.ime.edu.ua.net/em.html>.

7. Пометун, О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та український перспективи : кол. моногр. – К., 2006. – С. 16–24. – (Бібліотека освітньої політики).

8. Родигіна, І. В. Компетентісно орієнтований підхід до навчання / І. В. Родигіна. – Х. : Основа, 2005. – 96 с. – (Сер. «Бібліотека журналу «Управління школою» ; вип. 8 (32).

9. Савченко, О. Я. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти / О. Я. Савченко // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та український перспективи : кол. моногр. – К., 2006. – С. 33–45. – (Бібліотека освітньої політики).

10. Холстед М. Ключевые компетенции в системе оценки Великобритании / М. Холстед, Т. Орджи // Современные подходы к компетентностно

ориентированному образованию / под ред. А. В. Великановой. – Самара, 2001. – С. 24–27.

11. Хуторской, А. В. Технологии проектирования ключевых и образовательных компетенций [Электронный ресурс] / Хуторской А. В. // Эйдос : [интернет журн.]. – 2005. – 12 дек. – Режим доступа : <http://www.eidos.ru/iournal/2005/1212/htm>.

12. Чернишова Р. Мета сучасної школи – компетентність / Р. Чернишова, В. Андрюханова // Директор школи. – 2001. – № 8. – С. 91–96.

Тушко К., Кабачинський М. Реалізація компетентного підходу в процесі преподавання учебної дисципліни «Логіка» будущим офіцерам-пограничникам

В представленной статье автор осуществил анализ основных положений компетентного подхода в системе высшего образования. Представлены результаты анализа научной педагогической и психологической литературы по исследованию компетентного подхода. Выделены особенности преподавания философской дисциплины «Логика» в образовательном процессе высшего военного учебного заведения. Выделены особенности формирования профессиональных компетенций будущих офицеров-пограничников в процессе изучения учебной дисциплины «Логика».

Ключевые слова: компетенция, высшее образование, высшее военное учебное заведение, логика, офицеры-пограничники.

Tushko K., Kabachynskiy M. Realization of the competence approach in the course of teaching the discipline "Logic" to future border guards officers

Modern specialists of any sphere should be professionally competent, oriented in related fields of activity, ready for professional development and growth, professionally mobile.

The implementation of a competent approach to the system of higher education, and in particular the higher military school, involves the formation of general and special professional competences for future specialists, which ensures the productivity of future professional activities.

Modern problems of higher education are multifaceted. Among such aspects is the volatility of objects of social sciences in connection with dynamic social life. Most social sciences, sociology, political science, economic theory, logic, directly respond to the challenges of social development.

Today, the problem of formation of the abovementioned professional competencies in the process of studying social disciplines in high school, in particular in the higher military school, where these disciplines are not profiled, becomes more relevant.

In the article presented the author analyzed the main provisions of the competence approach in the system of higher education. The results of the analysis of scientific pedagogical and psychological literature concerning the research of the competent approach are presented. The peculiarities of the teaching of philosophical

discipline "Logic" in the educational process of the higher military educational institution are highlighted. The peculiarities of formation of professional competences of future officers-frontier guards in the process of studying the discipline "Logic" are singled out.

Taking into account the foregoing, the main features of the formation of professional competences in the teaching of logic, which is a non-core discipline in higher education and higher military educational institutions, are: ensuring the ideological orientation of teaching; a combination of cognitive and educational functions; high scientific level of information content of educational activities; Evidence and credibility of the training material; a combination of informativity and problem content of the material outlined; clarity and logic of presentation of educational information; intensifying the attention of those who are taught; development of their professional thinking; clarity and clarity of the presentation language of the material; teaching and methodological provision of classes; activating the creative activity of those who are taught.

The peculiarities of the formation of professional competences in the process of teaching the logic in higher education are not final, since modern social sciences represent a gigantic system of social, philosophical, economic, political science, etc. knowledge, research technologies, methods by which they cover objective reality, all processes and phenomena of life, as well as its spheres.

Thus, the methodology of teaching social disciplines requires continuous improvement of its tools, updating needs in special methodological and educational literature, taking into account the features of credit-module technology of education, etc.

Key words: *competence, higher education, higher military educational institution, logic, border guards officers.*